

**DISPVATIONVM PVBLICARVM || EX ETHICIS ARISTOTELIS || QVINTA || Quae
est || DE || TEMPERANTIA || PROPOSITA || à || NICOLAE VVILLEBRANDO I. V. D.||
& Philosophiae practicae professore publico,|| QVAM || In ... Academiae
Rostochiensis Lycaeo || ... publicè defendendam suscipiet || IOACHIMVS
BERINGIVS || Sundensis P.|| Ad diem 31. Martij hora 6. matutina in || auditorio
magno.||**

Rostock: Reusner, Christoph aus Neustadt, 1599

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1786866102>

Druck Freier Zugang

N. Willebrand
R. M. phil. 1599.

DISPUTATIONVM PUBLICARVM
EX ETHICIS ARISTOTELIS

QVINTA

Quæ est

DE

TEMPERANTIA

PROPOSITA

à

NICOLAO WILLEBRANDO I. V. D.
& Philosophiæ practicæ professore publico,

QVAM

In florentissimo Academia Rostochiensis Lyceo

DIVINA ASPIRANTE GRATIA
publicè defendendam suscipiet

IOACHIMVS BERINGIVS
Sundenfis P.

*Ad diem 31. Martij hora 6. matutina in
auditorio magno.*

ROSTOCHII

Imprimebat CHRISTOPHORVS REVSNERVS

Anno Christi

M. D. XCIX.

RU phil. 1599 Willebrand, Nicolaus

THEMATA DE TEMPERANTIA.

I.

Um virtutum Eibicarum communissima sint Fortitudo & Temperantia, ut post illam, quae το θυμοειδές seu irascibilem animae facultatem, quae militi comparatur, circa τα φοβερὰ καὶ ἄρα δαξάλεα moderatur & perficit, etiam haec, quae τὸ ἐπιθυμητικόν, seu concupiscibilem potentiam, quae, quia & individuum & speciei consulit, Agricola assimilatur, circa corporeas voluptates gustu & tactu perceptas, rectè se habere facit, explicetur, ordinis rationi consentaneum esse videtur.

II. Et licet Temperantia etiam communiter seu improprie pro quavis mediocritate, adeoque pro omni virtute interdum ponatur; Nos tamen hoc loco de ea, quatenus proprie solet accipi, & circa voluptates duntaxat corporeas occupatur, agemus.

III. Ea, ab Aristotele definitur, quod sit μεσότης πρὸς τὰς ἀπολαύσεις, seu virtus, quae mediocritatem servat in expetendis & fruendis voluptatibus, inque perferendis illis doloribus, qui ex rei jucundae privatione animo concipiuntur.

IIII. In hac definitione si genus respiciamus, convenit haec Virtus cum reliquis, differt autem à vitijs sibi oppositis, si verò differentiam consideremus, convenit cum suis extremis, & differt à reliquis virtutibus.

V. Quod autem circa voluptates corporeas versetur Temperantia, id probat eius contrarium, nempe Intemperantia, quam circa eiusmodi materiam versari & omnium consensu constat, & nos paulò post rationibus ostendemus.

A 2

6, Circa

VI. Circa animi voluptates igitur Temperantia non est occupata, cum propter eas nemo temperans vel intemperans appelletur. Nam quando animus delectatur honoribus & doctrina, φιλοτιμία καὶ φιλομάθεια dicitur, quando conversatione & colloquio hominum, virtus δμιλιτική v. g. Urbanitas, Affabilitas &c. nuncupatur, quando acquisitione opum & amicorum prosperitate, Frugalitas & humanitas appellatur.

VII. Sed nec circa omnes corporis voluptates versatur Temperantia vel Intemperantia. Cum enim quinque sint sensus exteriores, qui per organa corporis objecta percipiunt, ex earum perceptione vel delectantur vel contristantur, circa eas duntaxat voluptates, quae hominibus cum brutis sunt communes, quaeque gustu & tactu, non autem circa eas, quae visu, auditu & odoratu percipiuntur, Temperantia proprie dicta est occupata.

VIII. Est enim bruta etiam his tribus sensibus, visu nempe, auditu, & odoratu uiuantur; Non tamen horum sensuum iucunda affectione ducuntur per se, sed per accidens tantum, quatenus nimirum horum affectio phantasiam excitat tactilis alicuius aut gustatilis voluptatis. Nam canis leporum odore non per se delectatur, sed propter futuram praedam, qua famem subleuet. Sic Darij equus voluptatis praeterita recordatione eo in loco, ubi proceres Persarum convenerant, primus binnire cepit. Leo mugitu bovis gaudet, quia escam adesse ipse auditu percipit. Neque enim si viderit vel audiverit bovem, cervum, vel sylvestrem capram, voluptate aliqua afficitur, nisi quia cibum inde habiturus sit, quo vescatur.

IX. Et licet homo horum sensuum usu interdum per se delectetur, non autem propter gustum vel tactum, cum puritate aeris visus, harmonia auditus, odore rosarum, pomorum, suffituum, odoratus per se delectentur; in istis & mediocritas, & nimium & parum detur: Quia tamen huiusmodi voluptates nobis cum brutis non sunt communes, atque in istis rard etiam & non tam enormiter peccari solet, circa eas temperantia proprie dicta non versatur.

X. Cumque etiam gustatus minus homini communis sit cum brutis, siquidem haec non saporum gustatu per se delectentur, sed propter alimentum, quod gustatu explorarunt, contactum; ob id etiam circa voluptates gustu perceptas Temperantia minus versatur,

XI. Namque

XI. Namq̄, saporēs, de quibus iudicat gustatus, non tam per se, quàm propter ἀπόλαυσιν seu fruitionem & adeptionem eius quod desiderant corporis, quā ἀπόλαυσις non nisi per tactum con ingit, delectant, ut propterea voluptate gustus quis perfundatur non tam per se, quàm propter tactum, & proindē gustatus veluti pincerna & explorator esse videatur ipsius tactus. Vndē philoxenus belluo iste nobilis gruis colum sibi dari optavit, ut sic ingestorum contactu quàm diutissimē delectaretur, quo ipso ostendebat, non in lingua & palato Voluptatem alimenti primariam secundum saporēs esse positam, sed in esophago, qualitatis tactilis beneficio.

XII. Quocirca hæc, de qua jam agimus, virtus maximē circa voluptates tactu perceptas occupatur. Hic enim sensus cum sit homini cum brutis communissimus, quo delectari interdum per se possint, in eius certē voluptate utputa communissima & maximē principe, quaq̄, afficimur, non quatenus homines sumus, sed quatenus animalia, summa Temperantia & Intemperantia versantur.

XIII. Sed tamen & hic excipiendæ quædam sunt voluptates tactus, quæ reprehendi non possunt, utputa quæ obscenitate carent, & aliterius finis gratia potius, quàm illius sensus obiectionis causa fiunt, quaq̄, ex corporis cura gymnastica, ut ex lacertorum, scapularum, cruriumq̄, unktionibus, frictionibus, calefactionibus, à veteribus propter corporum expeditorem in certaminibus motionem institutis, item quæ ex lotione calida, natatione frigida, sudatione, &c. sanitatis conservandæ studio concessis percipiuntur.

XIIII. Cum enim finis norma quædam sit & regula τῆς ἡγορευσεως & actionum, non possunt turpes aut illiberales haberi eæ voluptates, quæ boni alicuius causa expetuntur, atq̄, ita immoderatio earum ad summam Intemperantiam, de qua hic agimus, non est referenda.

XV. Reliquum igitur, quod Temperantia circa eas duntaxat, quas tactu duarum corporis partium, nempe verendorum & gula, atq̄, ided ex alimentis & re venerea percipimus, versetur. Sunt enim illæ nobis cum cæteris animalibus communissimæ, quare & ἀνδραποδωνεις ἡδὴ διηγουεις à philosopho rectē dicuntur, atq̄, ob id habui aliquo vel moderandæ vel coercendæ sunt.

XVI. Et licet jam satis liquidò constet, Temperantiam circa voluptates potissimum ex tactu duarum corporis partium profuenter occupari: Cum tamen earum voluptatum cupiditates seu ἐπιθυμια non sint uniformes, sed quaedam sint κοιναι communes, quaedam ἰδιαι notè ἐπιθυμια seu aseitia, circa eas non eodem modo se habebit Temperantia.

XVII. Communes autem seu naturales sunt, quibus naturaliter non solum homo, sed omne animal afficitur, quaeq; naturâ homini sunt insita ad conservationem suipsius cum in individuo, ut cibi & potus, tum in specie, ut veneris cupiditates.

XVIII. Propria seu accersita sunt, quae non à natura, sed ex quadam consuetudine, aut prava affectione, aut propria voluntate existunt, qualis est huius vel illius cibi aut potus; huius vel illius Thaidis cupiditas, & praeter naturam communem homini superaddita videntur, atq; ob id ἐπιθετοι vocantur, licet earum quaedam φυσικὸν τι naturale aliquid insitum habeant, quod circa caseum, butyrum, vinum, & alia in quibusdam hominibus coningere videmus.

XIX. Circa naturales igitur sive communes voluptates pauci delinquant, & uno tantum modo, nempe in eo quod est nimium, sive in excessu, quemadmodum γαστριμαργοι quasi πρὸς τὴν γαστέρα καὶ ἀσγδοί, ventrem supra modum cibo replentes, quiq; belluones & comedones proprie nuncupantur, suntq; verè ἀδυσκροτοὶ ὄσσει, servilis ingenij, & ventris mancipia. Ac deinde etiam in hoc numero recensentur libidinosi καὶ ἐξοχῆρ, qui in quodvis obrium sine discrimine feruntur, quos hominis nomine prorsus indignos iudico.

XX. Circa proprias verò cupiditates multifariam delinquitur ab hominibus delicatis & intemperantibus. Aut enim delectantur earum rerum fruitione, quarum voluptate eos non oportebat affici, aut modò inconveniente, aut, si forsân aliquarum desiderio obsequi honestum sit, immoderatus tamen eidem indulgent, vel etiam tempore vel loco alieno, aut vulgi more sequuntur eiusmodi voluptates &c. Cum igitur ita multipliciter peccetur circa has proprias voluptates, in ijs utiq; moderandis & coercendis Temperantia munus propriae consistit.

XXI. Sed hîc oritur questio: Cum voluptati opponatur dolor,

lor, ideoq² Temperantia ut in voluptatibus, sic etiam in doloribus, licet in his minus proprie & per accidens tantum, in illis vero proprie & per se, veri videatur; an non idem sit obiectum Fortitudinis & Temperantia. Cui respondentes fortem & temperantem in doloribus versari, sed diversa ratione, asserimus. Namq² vir fortis circa res presentes, quo dolorem adferunt; Temperans circa res absentes, quo voluptatem ingerunt, & ille per se, hic vero per accidens, ut jam dicebatur, circa dolores occupatur.

XXII. Porro cum differentiam definitionis Temperantia² hanc viderimus, ut ipsum quoq² genus, quod est μεσότης, explicemus, eius extrema sunt primum consideranda. Moderatio enim intelligi nequit, nisi immoderatio quoq² intelligatur.

XXIII. Extrema autem temperantia sunt duo, quorum unum consideratur in excessu, & Intemperantia, graecis ἀκολασία vocatur, alterum consideratur in defectu, & nominatur improprio vocabulo ἀναίδουσία seu sensuum stupor.

XXIV. Intemperantia sive ἀκολασία est vitium, quo citra delectum quaevis voluptates, & inter has maximè turpes & illicitae iam absentes, quàm praesentes nulla habita ratione honestatis immoderatè expetuntur.

XXV. Intemperans enim modum transit in omnibus, nec se respicit, sed voluptates inhonestas tanto furore amplectitur, ut ab illis agatur & feratur quoquo versus, omnemq² honestatem ijs postponat, doleatq² supra modum, si quando voluptates non assequitur, quas sperabat, vel tam citò, quàm eas expetit, earum compos fieri nequit, cum ipsum desiderium propter absentiam rei desiderata ipsi molestiam creet maximam.

XXVI. Est autem vocabulum ἀκολασίας translatum à pueris malè educatis, quorum petulantia nondum est castigata, domita & repressa, à particula privativa α, & à verbo κολλάω, quod significat punio, coërceo, prohibeo: inde ἀκόλαστος, non punitus, effrenis & indomitus, & ἀκολασία vitium eorum, quorum cupiditates & inor-

dinati affectus nondum sunt domiti, sed ultra modum, nulla habita ratione honestatis ad quævis obvia feruntur.

XXVII. *Ανορθωσία* verò seu stupiditas est vitium, quo nimis superstitiosè omnes voluptates tam honestæ quàm turpes, tam salubres quàm noxiæ, negliguntur, vel, Cicerone finiente, est immanitas quedam in aspernandis omnibus etiam necessarijs & honestis voluptatibus.

XXVIII. Hoc vitium quia à natura hominis maximè alienum est, rarè reperitur, ut ob id proprio etiam nomine careat. Cui enim nihil est jucundum, quiq; nullam differentiam statuit inter jucundum & triste, is ab humanitate remotissimus est, imò etiam à natura animalis maximè recedit. Namq; animali propriè convenit rerum tristium & jucundarum sensum habere, ad conservationem individui per alimenta, & ad propagationem speciei per venerea. Hinc *ἀνείθετος* sensu carere dicitur, & ad inanimatorum naturam proxime accedit, saxoq; ferè similis est & trunco.

XXIX. *Σώφρων* autem seu *σωφροσύνη*, que dicitur, quasi *σώζουσα τὴν φρόνησιν*, quia mens sana & sobria ac prudens non nisi in corpore sano, sobrio & puro esse potest, in diètis voluptatibus seu cupiditatibus *μέσως* mediocriter & moderatè est affecta, & voluptates in alimentorum perceptione & re venerea, ubi, quando, & quomodo oportet, seu, ut recta ratio prescribit, ad corporis conservationem, & speciei propagationem appetit.

XXX. Temperans enim cum in absentium voluptatum expeditione, tum in presentium fruitione, moderatè se habet, necessarijs seu naturalibus & licitis ita fruitur, ut dignitatis suæ, temporis, loci, & hisce similibus rationem habeat, nec valetudinem & corporis vires ledat aut debilitet, nec rei familiari damnum aliquod adferat: turpibus verò & inhonestis non tantum non gaudet, verum etiam offenditur.

XXXI. Exposita jam definitione Temperantiæ, due adhuc quæstiones, que ex precedentibus emergunt, ad Intemperantiæ naturam & nomen pertinentes restant explicandæ.

XXXII. Prima est, utrum Timiditas an Intemperantia magis sit voluntaria, seu utrum Intemperans magis spontè agat, quam Timidus. Sed cum voluptas natura plausibilis appareat, dolor verò eisdem contrarius sit, quia φοβέσθαι ἢ ἐξίστησι πλὴν τῆς ἔχουσι φροσύνην; Et hic vehementius cogat hominis voluntatem ad merus horrorem, quàm voluptas, quæ ut natura conveniens, ita quoq; voluntatem relinquit liberam, videtur Intemperantia magis esse voluntaria, atq; ob id etiam ἐπιπορεύσεται ἢ ἰσοπέσει ἢ magis reprehendenda, quàm Timiditas.

XXXIII. Huc accedit, cum timiditas contrahatur non tantum ex dolore ἢ mortis metu, sed etiam eiusmodi in casibus, ubi virtuti, quæ in doloribus ob pericula bellica obortis moderationem servat, assuescere ἢ difficilius sit ἢ periculosum, contrà verò Intemperantia ex voluptate suscipitur, ἢ in ijs rebus, in quibus virtuti, hoc est, temperantia assuescere ἢ periculo caret, ἢ, quia frequentiores in vita quotidiana sunt voluptates, nobisq; magis notæ quàm dolores, facillè est, consistat, quin Intemperantia ut deterior ita magis etiam voluntaria sit, nullum videtur esse dubium.

XXXIV. Sed hæc in genere de utroq; vitio accipias oportet. Nam si utriusq; non tantum habitum, sed etiam actiones consideres, Timiditas quidem secundum hæc seu τὰς ἐκείνων minus est spontanea, quàm secundum habitum seu κατὰ ὄλον considerata, quando quidem habitus ἔλπιον est, cum τὰ φοβέσθαι, quæ dolorem excitant, actus non adsint, ac proinde imaginatione duntaxat, non sensu moveant, actiones verò dolorem habent junctum, cuius presentia sensus contristatur, ut ita ob mali fugam arma abijcere, turpiter ex acie fugere, hosti supplex fieri eligat. At Intemperantia secundum habitum minus, secundum actiones verò considerata magis est voluntaria. Etenim Intemperans non tam habitum ipsum, utputa qui per se voluptatem non habet junctam, quam actionem, hoc est, venere uti, belluari, obsonari, utputa quæ voluptatem habent assecclam, concupiscit ἢ appetit.

XXXV. Altera questio est, quam etiam paulò antiè attingimus, de nomine scilicet ἀκολασίας. Cum enim illud ὁμῶνυμοσ sit, atq; iam adultiorum quam puerorum erratis convenire videatur, ἢ de ha-

de habitu vitioso in adultioribus, qui suis cupiditatibus sive in alimentis, sive in rebus veneris, im perare nequeunt, atq; etiam de appetitu puerorum, qui ex solo affectu instar brutorum vivunt, pradicetur, propterea in dubium vocari potest primum homonymie huius derivatio, ac deinde eius ratio.

XXXVI. Ad derivationem quod attinet, Appetitusne ille pravus ab habitu vitioso, quem diximus, an verò hic ab illo denominationem traxerit, questionis est. Sed cum posterius à priore nomen mutasse credibile sit, & Appetitus ille qui in pueris est, à natura omnibus animalibus insitus, prior sit tempore, & veluti basis subjecta habitui, qui longo usu & assuefactione comparatus tempore posterior est; Idcirco ἀκολασία de puerili ingluvie primum & propriè, ac deinde de adultorum Intemperantia impropiè & per Metaphoram nuncupata fuisse videtur.

XXXVII. Rationem verò huius homonymie hanc esse constat, quod non fortuita sit, sed cum consilio. Quemadmodum enim ἀκολασία in pueris dicitur, quasi castigatio, que adhibenda fuerat, in ijs neglecta esse videatur: Ita quoq; ἀκολασία in adultis est, quando cupiditas in homine Intemperantie non punitur, neq; illi obedit, sed fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

XXXVIII. Cum igitur cupiditas turpia appetat, ut videre est in pueris, qui πᾶσι potius quàm λόγῳ vivunt, & nisi rationis quasi cancellis coarctetur, serpat & grassetur latius, adeò, ut si major fiat ac vehementior, ipsam quoq; mentem ac rationem de sua sede deturbet, ob id principio obstandum erit, & opera danda, ut cupiditates à recta ratione castigentur & coerceantur. Atq; hoc est, quod εὐπειδὴς ἢ κεκολλασμένον h. e. obediens & castigatum nuncupamus. Vt enim puer pedagogo parere, & ab eodem castigari: Ita quoq; τὸ ἐπιδουμῆτικόν rationi tanquam reginæ & moderatrici obedire debet.

XXXIX. Quocirca (ut tandem, qua in vivo Temperantia requiruntur, quasi in typo describamus) oportet cupiditatem temperantis cum recta ratione convenire. Vtiusq; enim idem finis est, eademq; circumstantia, quandoquidem honestatis causa temperantis
ratio

ratio appetitum refranat, appetitus rationi pareat: & appetitus
 Temperantis ea, quæ oportet, omnia, & quemadmodum & quo
 tempore oportet, appetit & persequitur, rectæ rationis ductum secutus;
 recta ratio verò quæ, quomodo, quo tempore, &c. appetenda sint, e-
 rudis & prescribit, ut ita inter rationem & appetitum optima
 sit harmonia. Et tantum etiam de Tempe-
 rantia.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ.

Cum Aristoteles in initio cap. 13. lib. 3. affirmet,
 Temperantiam & fortitudinem esse virtutes earum par-
 tium animæ, quæ sunt rationis expertes, quæritur: an
 quædam facultas animæ humanæ sit λογική & irratio-
 nalis?

An feræ etiam dici possint Temperantes & Intempe-
 rantes?

Ad studiosos Temperantiæ.

Dulce Voluptatis quisquis vitare venenum
 Pulsâ desidiâ sedulitate cupis:
 Virginitatis amans sis; Sobrius; inde Pudicus;
 Castus; & Abstineas: atq; ita tutus eris.
 At ubi consilium tibi displicet: Euge Voluptas
 Vultu; Veste; vasra fallere Voce valet;
 Mollitiæq; animi; gratiæq; Sapore: Sed illo
 Linguam; Mollitiæ decipit ista Cutem;
 Aur es voce vasra; compto benè Lumina Vultu;
 Nares fragranti veste dolosa capiti.

Voluptas cõ
 varia Tem-
 perantiæ.
 Species Tẽ-
 perantiæ.
 Objecta
 sensuum.
 Organa
 sensuum.

Ioachimus Everhardus Ribnizen, Notarius.

